

Завада Ярина Ігорівна
Тишкун Юрій Ярославович

Причини виникнення і еволюція ХАМАС

УДК 327.3:327.5:323.1 329(=012-054.4:-054.7/282)
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-3.27>

Завада Ярина Ігорівна
доктор філософії, асистент кафедри
політології та міжнародних відносин
Національного університету
«Львівська політехніка»
вул. Степана Бандери, 12, Львів,
Україна
ORCID: 0000-0001-6094-5397

Тишкун Юрій Ярославович
кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології
та міжнародних відносин
Національного університету
«Львівська політехніка»
вул. Степана Бандери, 12, Львів,
Україна
ORCID: 0000-0003-0683-2855

Ізраїльсько-палестинський конфлікт переживає чергову ескалацію в Секторі Газа після масового теракту 7 жовтня 2023 р. на півдні Ізраїлю, вчиненого бойовиками ХАМАС. Ця ескалація безпрецедентною в історії зазначеного конфлікту й істотно міняє як його рамки (перехід від інтифади до повномасштабної війни), так і всього близькосхідного процесу, а також негативно впливає на увагу глобальної громадськості до російсько-української війни. Що змушує нас приділити особливу увагу виникненню, еволюції та програмним установкам ХАМАС, як терористичної організації, яка стоїть за зазначеним терактом. Тому метою статті став аналіз виникнення та еволюції Ісламського руху опору (ХАМАС). Для досягнення мети дослідження використано методи аналізу документів (для аналізу Хартії ХАМАС), порівняльний аналіз (для встановлення відмінностей Ісламського руху опору від Організації визволення Палестини, і, особливо, відмінностей у ставленні цих організацій до примирення з Ізраїлем), логічні методи – для формулювання висновків дослідження. За підсумками цієї розвідки встановлено, що історично-зумовлений релігійний, навіть клерикальний, характер ХАМАС зумовлює його принципово негативне, релігійно-обумовлене, ставлення до Ізраїлю, як екзистенційного противника, яке не може бути змінене на більш помірковане без зміни позицій провідних мусульманських улемів з цього приводу. Це від початку є структурною причиною конфлікту Ізраїлю та Ісламського руху опору, яка не дозволяє їм прийти до компромісу, і, навпаки, робить їх протистояння постійним. Тим більше, що особливості виникнення цього руху, який, як частину організації «Братів-мусульман» інші палестинські організації первісно звинувачували у поступливості щодо Ізраїлю, змушує його займати більш непримиренну щодо останнього позицію, аніж її займають інші організації Палестини. Водночас, спільні для керівників ХАМАС та еліти Ісламської республіки Іран анти-ізраїльські установки роблять можливим для них спільне, надконфесійне, протистояння Ізраїлю, не зважаючи на їх неодноразові суперечності з конфесійних питань в регіоні Близького Сходу, які неодноразово виникали протягом історії Ісламського руху опору.

Ключові слова: ХАМАС, Брати-мусульмани, радикалізм, екстремізм, Палестина, Ізраїль.

Вступ. В теорії та історії міжнародних відносин основна увага традиційно приділяється державним акторам, тоді як різноманітні недержавні актори перебувають на периферії цих наук. Лише у випадках, коли актори поза суверенітетом кидають істотний виклик суверенним акторам, їм – переважно тимчасово – приділяють значну увагу теоретики і практики-міжнародники. Прикладами таких викликів недержавних силових акторів сучасним державам (західного типу) у XXI ст. були: «Аль-Каїда» (після нападу на США 11 вересня 2001 р.), ІДІЛ (після її виклику міжнародному співтовариству в Сирії та Іраку) і зараз – ХАМАС (після її нападу на Ізраїль 7 жовтня 2023 р.), який поставив під сумнів гегемонію цієї регіональної ядерної держави, професійні спроможності її армії та спецслужб, ініціював черговий етап палестино-ізраїльського конфлікту, і ширше – близькосхідної кризи – за участі інших потужних недержавних мілітарних акторів (Хезболла та «Ансар Аллах»-хуситів) із непередбаченими для глобальної політики наслідками. Що зумовлює необхідність дослідження даної проблеми.

Метою роботи є аналіз виникнення та еволюції Ісламського руху опору (ХАМАС). Мета роботи зумовлює наступні її **завдання**: 1) проаналізувати виникнення ХАМАС, 2) описати вплив його

еволюції на його структуру, 3) описати сучасний стан та спрогнозувати перспективи розвитку цього сунітського терористичного руху після акції 7 жовтня 2023 р.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження використано методи: емпіричні – аналізу документів (для аналізу Хартії ХАМАС), загальнонаукові – порівняльний аналіз (для встановлення відмінностей Ісламського руху опору від Організації визволення Палестини, і, особливо, відмінностей у ставленні цих організацій до примирення з Ізраїлем), логічні методи – для формулювання висновків дослідження.

Огляд джерел та літератури. ХАМАС, в силу її залученості до близькосхідного конфлікту з 1980-х рр., як арабської терористичної організації, традиційно активно висвітлюють і міжнародні ЗМІ (Ройтерс, напр. Т. Хертейдж), і фахівці з регіональної проблематики. Зокрема, їй приділяють увагу фахівці американські (Федерація Американських науковців, Інститут миру США, зокрема Д. Левін, П. Шам; Арабський центр США, зокрема Дж. Макарон, Р. Фарлі), британські (редактори Енциклопедії Британніка, Д. Маггс), шведські (автори щорічника СІПРІ), арабські (М. Муткаїєн та А. Аль-Мадані) та інші. В Україні цю проблематику висвітлюють С. Данилов, І. Семиволос (Центр близькосхідних

досліджень, Ін-т Сходознавства НАНУ) та І. Куса (Український інститут майбутнього). Втім, враховуючи численні гуманітарні та міжнародні наслідки сучасного конфлікту для Гази та Ізраїлю, а також те, що перемога Армії оборони Ізраїлю над Ісламським рухом опору не обов'язково означає його фізичного знищення чи, навіть, припинення еволюції, висвітлення даної теми в науці та публіцистиці не можна вважати вичерпним.

Результати. З кінця 1970-х рр. ісламська організація «Брати-мусульмани» активізувалась на територіях Палестини, окупованих Ізраїлем після Шестиденної війни 1967 р. (в Секторі Газа та на Західному березі [ріки Йордан]), заснувавши мережу благодійних організацій, клінік і шкіл. При цьому у Газі вона діяла при мечетях, а на Західному березі – при університетах. Діяльність «Братів-мусульман» у цих районах була ненасильницькою, але ряд пов'язаних з ними невеликих груп закликали до газавату («малого» джихаду, «священної війни») проти Ізраїлю на окупованих ним територіях. Врешті-решт, акцент «Братів-мусульман» на створенні ісламського арабського суспільства, замість світського, привів їх до конфлікту із світськими арабськими державами – Єгиптом, який контролював Сектор Газа та Йорданією, яка контролювала Західний берег. Втім, згодом зміни зовнішньополітичного контексту Палестини та ситуації всередині неї змінили функціонування «Братів мусульман» у палестинському суспільстві. Так, після арабо-ізраїльської війни 1967 р. вся Палестина в міжнародно визнаних кордонах (згідно угоди Осло – Сектор Гази і Західний берег) опинилась під окупацією Ізраїлю. Це, з одного боку, усунуло причини конфлікту палестинців із сусідніми арабськими державами, які тепер не претендували на їхні землі. І, навпаки, дало палестинцям підтримку цих держав проти Ізраїлю (моральну, дипломатичну, фінансову тощо). З іншого боку, це перетворило арабо-ізраїльський конфлікт у сутичку двох націй – єврейської і палестинської, державної та недержавної. В умовах масової бідності в Палестині та її окупації політична ситуація у країні лише погіршувалася. В такій ситуації почався тривалий масовий опір палестинців Ізраїлю в рамках 1-ї інтифади, очоленої Організацією визволення Палестини (ОВП/ФАТХ). Ця акція сформувала масову свідомість сучасних палестинців. Втім, ця інтифада відбувалася поза ісламськими рамками. Щобільше, в умовах 1-ї інтифади частина палестинського суспільства звинувачувала «Братів-мусульман» в тому, що вони отримували ізраїльські кошти за підрив впливу ОВП в країні. Ці звинувачення загрожували популярності ідей «Братів-мусульман» в масах і потребували відповіді з боку цієї організації. Відповідно, її спроби пристосуватись до вимог палестинського суспільства і радикалів всередині власних рядів,

заспокоїти їх вимоги та відкинути звинувачення в бездіяльності, породили дві розрізнені у часі реакції «Братів-мусульман» на ізраїльську окупацію: 1) створення частиною їх членів «Ісламського джихаду» і, 2) створення у грудні 1987 р. Ісламського руху опору – ХАМАС [15, р. 3–4] (Харакат аль-мукавама аль-ісламія, Islamic Resistance Movement). Цей військовий націоналістичний рух відрізняється від подібного палестинського руху – ОВП своїми ісламізмом та безкомпромісністю щодо Ізраїлю, на фоні світськості та угодовства останньої. Зокрема, він орієнтований на створення незалежної держави арабів-палестинців, яка має охоплювати всю територію британської підмандатної території Палестина в кордонах 1947 р. «від річки [Йордан] до моря [Середземного]», і тому відкидає будь-які спроби поступитися частиною Палестини Ізраїлю [9, р. 1] і створити Палестинську державу виключно на територіях Західного берега та Сектора Гази, як пропонує схильна до компромісу з ізраїльтянами ОВП.

Як і материнська організація – «Брати-мусульмани», ХАМАС прагне створити арабську ісламську державу на основі принципів ісламського права (шаріату). Відповідне гасло ХАМАС, викладене в ст. 8 Статуту організації 1988 р., систематизує переконання її членів: «Аллах – його мета, Пророк – його взірець, Коран – його конституція: Джихад – його шлях, а смерть заради Аллаха – найвище з його бажань» [17].

Палестинський аспект цих поглядів ХАМАС конкретизує у свої Хартії 1988 р. на основі ісламської юриспруденції: релігійний обов'язок палестинських мусульман – священна війна проти Ізраїлю для того, щоб вирвати у нього контроль над Палестиною. Оскільки вона – ісламська батьківщина, вона ніколи не може бути передана немусульманам. Вся Палестина – узурпована, окупована ізраїльтянами ісламська країна, арабська за правом народження, яка має бути повернута власникам через знищення Ізраїлю. Через це ХАМАС не визнає право Ізраїлю на існування, присвячує себе пошукам насильницьких засобів його знищення [7], відкидає переговори з ним про поступки будь-якої землі. Ця позиція ХАМАС і привела її до конфлікту з ОВП, яка того ж таки 1988 р. визнала право Ізраїлю на існування [9, р. 1]. Що своєю чергою, дозволило Ірану (ІРІ), який орієнтувався на «експорт» «ісламської революції» трактувати сунітські терористичні організації – ХАМАС та генетично споріднений з ним «ісламський джихад», як «національно-визвольні» структури ісламського спрямування, з якими йому можна співпрацювати в рамках популяризації ІРІ власної версії антиізраїльського та антизахідного опору серед населення арабських і – ширше – мусульманських країн.

З прагматичної т. з. лідери ХАМАС розуміють, що за понад 50 р. арабо-ізраїльського конфлікту, тема

Палестини набула величезного богословського та політичного значення і ваги в ісламістському, фундаменталістському дискурсі (окрім характерного винятку – дискурсу прихильників ІДІЛ/ДАЕШ) і тому будь-які поступки чи, навіть переговори з Ізраїлем з боку осіб та(чи) організацій, які претендують на статус ісламських ускладнені, якщо не неможливі. Хіба за умови, що вони відбуваються за підтримки ісламських теологів та юристів найвищих авторитету і кваліфікації в ісламському світі («дар аль-іслам»). При чому їх факт проведення матиме неоднозначні наслідки для ісламського світу. Тому ХАМАС, як ісламістський, сунітський рух, не може йти на реальні переговори з Ізраїлем, і тим більше, на визнання його існування [17] без схвалення і підтримки релігійних лідерів ісламу, які знаходяться поза межами Палестини (в першу чергу в Мецці та Медіні), і які, водночас, не надають такої підтримки лідерам ХАМАС.

Завдяки вказаному вище поява ХАМАС дозволила палестинському відгалуженню «Братів-мусульман» вже до середини 1980-х рр. монополізувати масову свідомість ісламістів-сунітів Палестини і започаткувати конкуренцію палестинських політичних рухів (ОВП і ХАМАС). Щобільше, ХАМАС не просто діяв незалежно від інших палестинських організацій, особливо світських і націоналістичних, а ворогував з ними, як схильними до компромісу з Ізраїлем. На противагу до них бойовики ХАМАС здійснювали жорстокі напади на цивільні та військові об'єкти Ізраїлю за будь-яких умов. Цим вони спонукали останній арештувати низку лідерів організації у 1989 р., включаючи засновника руху – шейха Ахмеда Ясіна. Після цієї події, лідер організації у 1991–1995 рр. – Абу Марзук, сформулював її «стратегію виживання», необхідну на випадок, якщо ХАМАС знову зіткнеться з викликом своєму існуванню від її противників ззовні. Втіленням цієї стратегії була реорганізація її командної структури. Це, зокрема, розділення лідерів організації на «ключових» та інших. Перші (члени політбюро) розміщені поза Палестиною (спершу – в Аммані до 1993 р., згодом – в Дамаску і з 2012 р. – в Катарі) – поза фізичною досяжністю Ізраїлю [9, р. 2–3]. Решта ж керівництва, яка залишилась в Палестині, в Газі, розділена на політичне та воєнне, яке контролює однойменні підрозділи («крила») організації. Перше – здійснює адміністративні і суспільні функції ХАМАС і до 7 жовтня 2023 р. контролювало весь Сектор Газа, надаючи соціальні послуги його населенню. Останніми його лідерами в Секторі Газа до «Штурму Аль-Акси» були Махмуд аз-Захар та Ісмаїл Ханія. Друге – керує бригадами «Ізз-ад-Дін аль-Кассама» (Бригади аль-Касама, «Бригади», The Iz ed-Deen al-Qassam Brigades, з 1992 р. [13]).

На фоні закінчення 1-ої інтифади та створення 1994 р. Палестинської національної адміністра-

ції (ПНА Палестинської автономії) в рамках примирливої щодо Ізраїлю політики ОВП в 1990-і рр., популярність ХАМАС в палестинських масах зростала. – В умовах, коли це угруповання тероризувало ізраїльтян бойовиками-смертниками і засудило мирну угоду в Осло 1993 р. між Ізраїлем та ОВП, разом із генетично спорідненим угрупованням «Ісламський джихад». Після цього роками ХАМАС кидав виклик ОВП і Палестинській автономії [8] загалом, намагаючись зірвати їх вмиротворення з Ізраїлем. У відповідь влада і Палестини, й Ізраїлю відповіла жорсткими каральними заходами проти лідерів ХАМАС. Ці репресії лише зміцнили статус організації в палестинських масах, забезпечуючи її «Бригадам» постійний потік добровольців, і зворотно, її рішучість очолити їх опір [14, р. 4] ізраїльтянам. В цих умовах 1996 р. організація обрала Халеда Мешала головою, в Аммані сформовано черговий склад її політбюро, відповідальний за міжнародні відносини організації та збір коштів на її діяльність за кордоном, відновлено збройне крило групи – Бригади аль-Касама [10].

Роль ХАМАС як лідера масового нонконформістського опору Ізраїлю протягом 1990-х рр. ілюструвала його прихильність до помсти за дії ізраїльтян щодо палестинців [14, р. 5], яка лише розкручувала спіраль насильства. Через це США, члени ЄС, Японія, Австралія, орієнтовані на підтримку мирного процесу між Палестиною та Ізраїлем, визнали ХАМАС терористичною організацією [4] і – за надання їй зовнішньої військової та фінансової підтримки – засудили Іран.

Врешті-решт, зважаючи на зростання ролі і впливу ХАМАС в Палестині голова ОВП і Палестинської адміністрації водночас – Ясір Арафат спробував включити цю організацію в легальний палестинський політичний процес, призначивши її членів на керівні посади в Палестинській національній адміністрації на початку 2000-х рр. Однак, зрив чергових мирних переговорів Ізраїлю та Палестини у вересні 2000 р. підвищив рівень насильства між сторонами, спричинивши 2-гу інтифаду («Аль-Акси»). Масштаби насильства під час цього конфлікту перевищили його показники під час 1-ї інтифади. Зокрема тому, що активісти ХАМАС вчинили низку терактів у самому Ізраїлі [10], а не на окупованих ним територіях, включаючи вбивство 21 ізраїльтянина біля дискотеки в Тель-Авіві в червні 2001 р. і 30 євреїв під час пасхального седеру в Нетанії в березні 2002 р. У відповідь чотири місяці по тому ізраїльським авіаударом вбито військового командира ХАМАС Салаха Шехаде. Щобільше, після цього випадку, Ізраїль запровадив облогу палестинського лідера Ясіра Арафата, і ПНА загалом, в їх резиденції в місті Рамалла на Західному березі, за їх неспроможність справитись із терором ХАМАС. 2004 р. ізраїльська авіація в секторі Газа знищила

співзасновників руху – духовного лідера шейха Ахмеда Ясіна і політичного – Абдель Азіза аль-Рантіссі. У серпні 2005 р. Ізраїль, не зважаючи на невіршеність проблеми ХАМАС, вивів війська із зони впливу цієї організації – Сектора Газа, залишивши поселення у цьому арабському ексклаві під формальним контролем Палестинської автономії [10]. Втім, після 2-ї інтифади і більш ніж десятиліття невизнання основоположних принципів існування ПА, лідери ХАМАС, на словах, пом'якшили свої погляди на мирний процес, опортуністично вказуючи, що вони приймуть угоди Ізраїлю та ПА. Такі заяви були зроблені для того, щоб взяти участь у виборах до парламенту Палестини 2006 р. Відтоді високопоставлені лідери ХАМАС неодноразово на словах заявляли про свою готовність підтримати рішення про створення двох держав на основі кордонів Ізраїлю, які існували до 1967 р.

2006 р. на виборах парламенту Палестини ХАМАС отримав більшість голосів виборців і очолив адміністрацію Палестини в обох регіонах – на Західному березі і в Газі. Однак за рік після виборів напружені взаємини ХАМАС та ФАТХ, двох найбільших партій країни, привели їх до відкритого конфлікту. – Так, в середині 2007 р. новий президент ПА М. Аббас, який представляв ФАТХ, звільнив прем'єр-міністра І. Ханію, який представляв ХАМАС, за те, що останній примусом перебрав на себе повний контроль над Сектором Газа в червні 2007 р., захопивши об'єкти ФАТХ і Палестинської автономії у ньому та репресуючи їх світські кадри. Ця реакція президента Палестини на дії ХАМАС зафіксувала розрив між двома найбільшими партіями країни, спричинила розпуск уряду єдності Палестинської автономії і її поділ через двовладдя на уряд Сектору Газа, яким у 2007–2024 рр. керував ХАМАС, та Західного берега, яким з 2007 р. знову керують представники ФАТХ. Саме в цей період стосунки Ірану з ХАМАС поглибилися [13], в обмін на матеріальну підтримку ІРІ неконформістської, терористичної позиції ХАМАС щодо Ізраїлю.

ХАМАС повернувся до позиції невизнання Ізраїлю і на початку 2008 р. здійснив теракт, убивши мирного жителя Ізраїлю, масово обстрілюючи його територію з ракет та мінометів. Лише у червні 2008 р. ХАМАС уклав угоду про перемир'я з Ізраїлем, яка значно зменшила кількість ракетних обстрілів останнього з Гази. Через 6 міс. ХАМАС розірвав цю угоду, відновивши ракетні обстріли Ізраїлю, що зумовило масштабну військову операцію останнього наприкінці грудня 2008 р. – «Литий свинець». Заявивши про знищення «значної частини» інфраструктури ХАМАС у регіоні після 15 днів операції, Ізраїль 18 січня 2009 р. оголосив «одностороннє» «припинення вогню» [4] у Секторі Газа. Подібна операція – «Захисний рубіж» проводилась ЦІАХАЛ і в 2014 р. Під час кожної з яких ХАМАС мав підтримку Ірану у протистоянні з Ізра-

їлем. Втім, під час і після подій «Арабської весни» взаємини ХАМАС та ІРІ тимчасово погіршилися через громадянську війну в Сирії, у якій ХАМАС, як сунітська партія, підтримував одновірців-сунітів, які повстали проти уряду Б. Асада, тоді як останнього всередині країни підтримували шиїти, ісмаїліти та християни, а ззовні – Іран.

Іншою вагомою суперечністю між Іраном та ХАМАС стала підтримка останнім інтервенції сунітських держав – Саудівської Аравії та її союзників в Ємені проти місцевого повстанського угруповання шиїтів-хуситів, підтримуваного Іраном [16]. Утім, саме з ініціативи ХАМАСу, його стосунки з Іраном відновилися 2017 р., як і фінансування цієї терористичної організації Тегераном. Врешті решт, саме шиїтські союзники ІРІ підтримали ХАМАС у конфлікті з Ізраїлем 2023 р., на відміну від сунітських держав, зокрема, Саудівської Аравії.

Вихід США із СВПД з Іраном 2018 р. за президентства Д. Трампа спричинив запровадження офіційним Вашингтоном жорстких та масштабних санкцій проти Тегерану. Втім, їх наслідки – високий рівень інфляції в країні та масове невдоволення її населення через економічну кризу кінця 2018 р., не змусили Верховного лідера ІРІ відмовитись підтримки ХАМАС як організації, стратегічно-важливої для реалізації інтересів офіційного Тегерана на Близькому Сході. Щобільше, заяви іранських і палестинських діячів після цих протестів свідчили про те, що стосунки Іраном і ХАМАС лише покращувалися. Через це, на думку американського аналітика Р. Фарлі, донедавна у Ізраїлі та США існував страх того, що Іран, у випадку, якщо він стане ядерною державою, передасть (або продасть) ядерну зброю ХАМАС для шантажу Ізраїлю. Що загрожувало перспективою розв'язання превентивної війни Ізраїлю проти Ірану, в т. ч. ядерної, щоб попередити можливе отримання ХАМАС ЗМЗ [6]. Своєю чергою, позицію Ізраїлю щодо неможливості передачі ядерної зброї Іраном ХАМАС, як до, так і після 7 жовтня 2023 р., підтримували союзні Єрусалиму столиці.

Після визнання Д. Трампом Єрусалиму столицею Ізраїлю ХАМАС закликав усіх палестинців до початку 3-ї інтифади. Це, в останні роки, допомогло актуалізувати і збільшити фінансову та військову допомогу ХАМАС з боку Тегерану.

Продовження адміністрацією Дж. Байдена курсу команди Д. Трампа на медіацію налагодження прагматичних відносин Ізраїлю з арабськими сунітськими державами в перспективі могло залишити ХАМАС, як сунітську арабську організацію, в парадоксальному союзі з персами-шиїтами. У спробі змінити цю тенденцію воєнне крило ХАМАС провело 7 жовтня 2023 р. повномасштабну воєнно-терористичну операцію «Шторм Аль-Акси» на території Пд. Ізраїлю. Її метою було усунути можливість укладення угоди

Держави Ізраїль та Саудівської Аравії [1; 3] – символічно найважливішої сунітської держави. За підсумками цього теракту керівництво «Бригад» отримало неоднозначні результати, далекі від очікуваних. З одного боку, Палестинська проблема повернена на глобальну і Близькосхідну міжнародну арену, і навіть загострилась, але переговори Ізраїлю із Саудівською Аравією та її союзниками не припинились. Навпаки, переговори про звільнення ізраїльських заручників «Бригад» відбуваються через них. З іншого, надійними союзниками ХАМАС у повномасштабній війні проти Ізраїлю виявився не сунітський Єгипет, який відмовляється впустити на свою територію маси біженців з Гази [1], а шиїтські «Ансар Аллах» і Хезболла, через участь яких у конфліктах в Ємені та Сирії ХАМАС раніше конфліктував із своїм шиїтським спонсором – Іраном. Аналогічно, геноцидальним терактом 7 жовтня 2023 р. бойовики ХАМАС досягли багато цілей: вбили найбільше євреїв з часів Голокосту [5]; поставили під сумнів статус Ізраїлю як регіональної ядерної держави; завдали ЦАХАЛ найбільшої воєнної, а МОССАД – розвідувальної поразки з часу війни Судного дня 6 жовтня 1973 р. [11]; символічно вразили Ізраїль в 50-у річницю воєнної перемоги і релігійного свята – Шабату і Дня дарування Яхве Тори Мойсею на горі Синай [2]. З іншого такий практичний і символічний удар по Ізраїлю викликав офіційне оголошення ним війни ХАМАС, ініціювання в її рамках операції «Залізні мечі», мета якої – знищення інститутів і кадрів цієї терористичної організації в Секторі Гази, а також її політичного керівництва за кордоном. Оскільки підтримання довоєнного статусу в Секторі Гази неможливе, можна очікувати знищення інститутів ХАМАС як легальної організації. Втім, безпрецедентний масштаб останнього теракту цієї організації, його успішність і статус мучеників для її кадрів гарантує їй популярність в палестинських масах на невизначений період, можливість отримання її нелегальними осередками коштів від спонсорів ісламістського тероризму в майбутньому.

Висновки. Отже, ХАМАС, як палестинське відгалуження ісламістського, сунітського руху «Брати-мусульмани», під впливом її оточення еволюціонувало із аполітичної соціально-орієнтованої клерикальної структури у найрадикальнішу палестинську терористичну структуру, яка торпедувала будь-які спроби палестино-ізраїльського порозуміння і в цих своїх зусиллях перетворилась на квазідержавну мілітаризовану структуру, яка спирається на фінансову підтримку ворога сунітів – Ірану. Однак, домінантні для цієї організації процеси в арабському сунітському оточенні (перспективи арабо-ізраїльського та сунітсько-ізраїльського порозуміння в сучасному історичному вікні можливостей) підштовхнули її до відкритої повно-

масштабної, тотальної війни з Ізраїлем. Побічним глобальним наслідком цього повномасштабного конфлікту є відчуження країн «глобального Півдня» від Заходу, в умовах, коли останній категорично відкинув антиколоніальні мотиви дій ХАМАС в Ізраїлі, а істотна частина лідерів і громадськості Заходу недвозначно підтримала будь-які дії ЦАХАЛ в Секторі Газа.

Перспективи подальших досліджень. Оскільки військовий конфлікт ХАМАС та Ізраїлю не завершено, його політичне керівництво залишається поза межами Гази, і отже, контролю ЦАХАЛу, еволюція цієї терористичної організації не завершена, які і її вплив на глобальні процеси, що є предметом наступних розвідок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Іжак О. Фронт від Мелітополя до Гази. Де вирішиться доля світової війни? *Дзеркало Тижня*. 21.10.2023. URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/front-vid-melitopolja-do-hazi-de-virishitsja-dolja-svitovoji-vijni.html>
2. Ліхачов В. Атака на Ізраїль. Як таке взагалі могло статися? *Дзеркало Тижня*. 09.10.2023 URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/ataka-na-izrajil-jak-take-vzahali-mohlo-statisja.html>
3. Ліхачов В. Ізраїль і Саудівська Аравія готують сенсацію. Кремль буде незадоволений 28.09.2023. *Дзеркало Тижня*. URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/izrajil-i-sauidivska-aravija-hotujut-sensatsiju-kremel-bude-nezadovolenij.html>
4. СІПРІ 2019: Щорічник: озброєння, роззброєння та міжнародна безпека / пер. з англ.; Редкол. укр. вид.: О. Мельник (кер. проект.) та ін. Київ. Заповіт, 2020. 608 с.
5. Brutal urban warfare awaits Israel's army in Gaza. *Economist*. Oct 11th 2023. URL: <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2023/10/11/brutal-urban-warfare-awaits-israels-army-in-gaza>
6. Farley R. 3 Reasons Israel Would Start a Nuclear War. *The National Interest Blog*. 2018. URL: <https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/3-reasons-israel-would-start-nuclear-war-25794>
7. HAMAS (Islamic Resistance Movement). *Federation of American Scientists*. 2023, December 14. URL: <https://irp.fas.org/world/para/hamas.htm>
8. Hamas *The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center*. URL: <https://www.terrorism-info.org.il/en/c/hamas/>
9. Hamas: Definition, History, Ideology. *Encyclopedia Britannica*. 2024. URL: <https://www.britannica.com/topic/Hamas>
10. Heritage T., Heinrich M. Hamas and Israel: a history of confrontation. *Reuters*. 2021. URL: <https://www.reuters.com/world/middle-east/hamas-israel-history-confrontation-2021-05-14/>
11. Javed Ali How did Israeli intelligence miss Hamas' preparations to attack? *The Conversation*. October 11, 2023. URL: <https://theconversation.com/how-did-israeli-intelligence-miss-hamas-preparations-to-attack-a-us-counterterrorism-expert-explains-how-israeli-intelligence-works-215410>

12. Kusa I. What Does the Conflict in the Middle East Mean for Ukraine? *Carnegie Politika*. 8.11.2023. URL: <https://carnegieendowment.org/politika/90945>

13. Levin D. History of Iran, Hamas & Islamic Jihad Ties. *United States Institute of Peace*. 2023, October 11. URL: <https://iranprimer.usip.org/blog/2018/jul/09/iran-hamas-and-palestinian-islamic-jihad>

14. Macaron J. Hamas and Its Regional Role Post-Gaza War. *Arab Center* Washington, DC. , Jul 21. 2021. URL: <https://arabcenterdc.org/resource/hamas-and-its-regional-role-post-gaza-war/>

15. Maggs D. The History, Politics and Ideology of Hamas. *E-International Relations*. Jun 17. 2011. URL: <https://www.e-ir.info/2011/06/17/the-history-politics-and-ideology-of-hamas/>

16. Muttaqien M., Al Madani A. The Relationship between the Islamic Republic Of Iran and the Palestinian Hamas Movement and Its Impact on the Palestinian Issue. *International Journal of Social Sciences*. 2015. № 4 (2). P. 56–66.

17. Scham P., Abu-Irshaid O. Hamas. Ideological rigidity and political flexibility. *United States Institute of Peace*, 2009. №224. 24 p.

REFERENCES:

1. Jizhak O. (2023, 21.10) Front vid Melitopolja do Ghazy. De vyrishyetsja dolja svitovoji vijny? *Dzerkalo Tyzhnja*. URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/front-vid-melitopolja-do-hazi-de-virishitsja-dolja-svitovoji-vijni.html>

2. Likhachov V. (2023, 09.10) Ataka na Izrajil. Jak take vzaghalo moghlo statysja? *Dzerkalo Tyzhnja*. URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/ataka-na-izrajil-jak-take-vzaghalo-moghlo-statisja.html>

3. Likhachov V. (2023, 28.09) Izrajil i Saudivska Aravija ghotujut sensaciju. Kreml bude nezadovolenyj. *Dzerkalo Tyzhnja*. URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/izrajil-i-saudivska-aravija-hotujut-sensatsiju-kreml-bude-nezadovolenyj.html>

4. Sunghurovsjkyj M., Chernova A. (Eds.) SIPRI 2019: *Shhorichnyk: Ozbroyennja, rozzbrojennja ta mizhnarodna bezpeka* (2020) Zapovit.

5. Brutal urban warfare awaits Israel's army in Gaza (2023, Oct 11th). *Economist*. URL: <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2023/10/11/brutal-urban-warfare-awaits-israels-army-in-gaza>

6. Farley R. (2018) 3 Reasons Israel Would Start a Nuclear War. *The National Interest Blog*. URL:

<https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/3-reasons-israel-would-start-nuclear-war-25794>

7. Pike J. HAMAS (Islamic Resistance Movement) (2023, December 14). *Federation of American Scientists*. URL: <https://irp.fas.org/world/para/hamas.htm>

8. Hamas (2024). *The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center*. URL: <https://www.terrorism-info.org.il/en/c/hamas/>

9. HYPERLINK «<https://www.britannica.com/editor/Adam-Zeidan/12409087>» Zeidan A. (Ed.) Hamas: Definition, History, Ideology (2024). *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/Hamas>

10. Heritage T., Heinrich M. (2021, May 14). Hamas and Israel: a history of confrontation. *Reuters*. URL: <https://www.reuters.com/world/middle-east/hamas-israel-history-confrontation-2021-05-14/>

11. Javed Ali (2023, October 11) How did Israeli intelligence miss Hamas' preparations to attack? *The Conversation*. URL: <https://theconversation.com/how-did-israeli-intelligence-miss-hamas-preparations-to-attack-a-us-counterterrorism-expert-explains-how-israeli-intelligence-works-215410>

12. Kusa I. (2023, 8.11) What Does the Conflict in the Middle East Mean for Ukraine? *Carnegie Politika*. URL: <https://carnegieendowment.org/politika/90945>

13. Levin D. (2023, October 11) History of Iran, Hamas & Islamic Jihad Ties. *United States Institute of Peace*. URL: <https://iranprimer.usip.org/blog/2018/jul/09/iran-hamas-and-palestinian-islamic-jihad>

14. Macaron J. (2021, Jul 21) Hamas and Its Regional Role Post-Gaza War. *Arab Center Washington*. URL: <https://arabcenterdc.org/resource/hamas-and-its-regional-role-post-gaza-war/>

15. Maggs D. (2011, Jun 17) The History, Politics and Ideology of Hamas. *E-International Relations*. URL: <https://www.e-ir.info/2011/06/17/the-history-politics-and-ideology-of-hamas/>

16. Muttaqien M., Al Madani A. (2015) The Relationship between the Islamic Republic Of Iran and the Palestinian Hamas Movement and Its Impact on the Palestinian Issue. *International Journal of Social Sciences*. № 4 (2). P. 56–66. DOI-<https://dx.doi.org/10.20319/pijss.2018.42.5666>

17. Scham P., Abu-Irshaid O. (2009, June 1) Hamas. Ideological rigidity and political flexibility: Special Report. *United States Institute of Peace*. № 224. 24 p.

The causes of occurrence and the evolution of HAMAS

Zavada Yaryna Ihorivna

PhD in Political Science,
Assistant at the Department of Political
Science and International Relations
Lviv Polytechnic National University
Stepana Bandery str., 12, Lviv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-6094-5397

Tyshkun Yurii Yaroslavovych

PhD in Political Science,
Associate Professor at the Department
of Political Science and International
Relations
Lviv Polytechnic National University
Stepana Bandery str., 12, Lviv, Ukraine
ORCID: 0000-0003-0683-2855

The Israeli-Palestinian conflict is another escalation in the Gaza Strip after the mass terrorist attack on October 7, 2023 in southern Israel, committed by Hamas militants. This escalation is unprecedented in the history of the said conflict and significantly changes both its framework (transition from intifada to full-scale war) and the Middle East process, as well as negatively affects the attention of the global public to the Russian-Ukrainian war. Which forces us to pay special attention to the emergence and evolution of Hamas as a terrorist organization the Islamic Resistance Movement (Hamas). To achieve the goal of the research, the article used the following methods of document analysis (to analyze the Charter of Hamas), comparative analysis (to establish the differences between the Islamic Resistance Movement and the Palestine Liberation Organization, and, especially, the differences in the attitude of these organizations to reconciliation with Israel), logical methods – for formulating research conclusions. According to the results, it was established that the historically determined religious, even clerical character of Hamas determines its fundamentally negative, religiously determined attitude towards Israel as an existential enemy, which cannot be changed to a more moderate one without changing the positions of the leading Muslim scholars on this matter. This is the structural cause of the conflict between Israel and the Islamic Resistance Movement from the beginning, which prevents them to reaching a compromise and makes their confrontation permanent. Moreover, the specifics of the emergence of this movement, which, as a part of the Muslim Brotherhood, was initially accused by other Palestinian organizations of being loyal to Israel, forces it to take a more uncompromising position towards the latter than other Palestinian organizations. At the same time, the anti-Israel attitudes common to the leaders of Hamas and the elite of the Islamic Republic of Iran make it possible for them to have a joint, supra-sectarian, confrontation with Israel, despite their repeated conflicts on sectarian issues in the Middle East region, which have repeatedly arisen throughout the history of the Islamic resistance movement.

Key words: Hamas, Muslim Brotherhood, radicalism, extremism, Palestine, Israel.